

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA?

Råd till flerspråkiga familjer

DUJ CHIBIA VAJ MAJ BUT?

Informatcia kaj le familji
so vorbin duj chibia

Romsk (lovari) version

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA? Råd till flerspråkiga familjer

Beställs från:
Liber Distribution
162 89 Stockholm
e-post: skolutveckling@liber.se
tel: 08-690 95 76
fax: 08-690 95 50
Best. nr.:U04:053

Text: Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
© Myndigheten för skolutveckling 2004
Översättningar: Adam Szoppe
Foto: Ann Eriksson
Produktion och grafisk form: Ord & Bildmakarna AB, Stockholm
Tryck: Danagårds Grafiska, Ödeshög
ISBN: 91-85128-88-0

Innehåll

Tvåspråkighet – en värdefull resurs _____	2
Flerspråkiga familjer är olika _____	2
Kan barn lära sig två eller flera språk lika bra? _____	4
Vilket språk ska vi tala med vårt barn då vi föräldrar talar ett annat språk än svenska? _____	5
Vilket språk ska jag tala med barnet om vi föräldrar har olika modersmål? _____	6
Kommer mitt barn att lära sig svenska om jag fortsätter att tala mitt modersmål med barnet? _____	8
Är det dåligt om mitt barn blandar språken? _____	10
Vad ska jag göra om mitt barn bara svarar på svenska? _____	12
Vad kan jag göra för att stödja mitt barns utveckling i modersmålet? _____	14
Hur kan jag stödja mitt barns språkutveckling i svenska? _____	16
Vad ska jag göra om mitt barn slutar prata i förskolan? _____	18
Ska mitt barn ha modersmålsstöd i förskolan? _____	20
Ska mitt barn läsa ämnet modersmål i skolan? _____	22
Ska mitt barn läsa ämnet "Svenska som andraspråk" i skolan? _____	24
Några ordförklaringar _____	26
För vidare läsning och andra tips _____	28

So si ande kadi brochyra

Kana djanes duj chiba – jek barvalo resurso _____	2
Familji kaj djane duj chiba si differentne _____	2
Birin e chavora te sitjon duj vaj maj but chibia sa kade mishto? _____	4
Savi chib si ame le dada aj e deja te vorbisaras amare chavorensa kana chi vorbisaras shveditska kere? _____	5
Pe savi chib si te vorbi te si amen e dades thaj a deja kaver chibia? _____	6
Sichjola muro chavoro shveditska te vorbija lesa mura chibiasa? _____	8
Si kodo cores kana muro chavoro hamil e chibia? _____	10
So te kerav kana muro chavoro del man anglal feri shveditska? _____	12
Sar shaj te zhuti mure chavores te barvarel peska daki-shib? _____	14
Sar shaj te zhuti mure chavores te barvarel e shveditsko chib? _____	16
So te kerav te na vorbija muro chavoro ande maj cini shkola? _____	18
Si te avel mure chavores daki-chib ande maj cini shkola? _____	20
Si te ginavel muro chavoro e tema daki-chib ande shkola? _____	22
Si te ginavel muro chavoro e tema "Shveditska sar dujto chib" ande shkola? _____	24
Vorbengi explanacia _____	26
Te kames te ginaves maj but thaj kaver tipsora _____	28

Tvåspråkighet – en värdefull resurs

De flesta människor i världen är två- eller flerspråkiga.

Två- och flerspråkighet är mycket värdefullt både för den enskilda människan och för samhället. Familjer som flyttat från ett land till ett annat har lättare att hålla kontakten med ursprungslandet om de bevarar sitt modersmål. Barnen i sådana familjer har större möjlighet att ta till sig föräldrarnas kulturarv om de kan föräldrarnas språk.

Den som är tvåspråkig kan också lättare förstå värdet av kulturell mångfald och kan där igenom få en rikare bild av världen.

Modersmålet betyder också mycket för kontakten i familjen och med släktingar, vilket hjälper barnet att känna sig säkrare i sin egen identitet och tillhörighet.

Alla barn kan lära sig två eller flera språk samtidigt, men det är inte så vanligt att man lär sig båda språken lika bra.

För att barnen ska kunna utveckla båda språken till en mycket hög nivå krävs att både hem, förskola och skola aktivt hjälps åt. Det är viktigt att de vuxna i barnens omgivning, på olika sätt, uppmuntrar och stöder användningen av minoritetsspråket. Genom att använda minoritetsspråket – inte bara i familjen, utan också på lekplatsen, i förskolan, i klassrummet och på arbetet – kan föräldrar och lärare konkret visa barnen att det är naturligt med flerspråkighet.

Tvåspråkigheten för med sig så mycket positivt att de flesta familjer som har två eller flera språk aldrig skulle kunna tänka sig att vara utan dem.

Den tvåspråkiga utvecklingen underlättas också om det övriga samhället är positivt till att människor talar flera språk.

Flerspråkiga familjer är olika

Familjer kan vara två- eller flerspråkiga på många olika sätt. Båda föräldrarna kan ha ett gemensamt modersmål som är ett annat språk än svenska, t ex somaliska. En förälder kan ha sitt ursprung i ett land där man talar ett språk hemma och ett annat i skolan, t ex kurdiska hemma och turkiska i skolan. Föräldrarna kanske inte har samma modersmål, utan barnet får redan från början höra två eller tre språk hemma, t ex i en familj med en arabisktalande pappa och finsktalande mamma och kanske föräldrarna använder ytterligare ett annat språk för att tala med varandra, t ex engelska. Alla familjer består inte heller av ”mamma-pappa-barn,” utan också av äldre släktingar som har en aktiv roll i barnens fostran och som kanske också tillför ytterligare språk i barnets värld. Även ensamstående föräldrar kan ibland vilja satsa på tvåspråkighet.

Kana djanes duj chiba – jek barvalo resurso

Maj but manush ande kadi ljuma djanel te vorbin duj-vaj maj but chibia.

Kana djanes te vorbis maj but sar jek chib si jek barvalipe e manushenge thaj le themeske. Familji khaj khinde pe anda jek them ando khaver them, avla lenge maj lettko te inkren o kontakto peske themesa te inkrena peski daki-chib. Chavora ande kada familji birin te inkren peske parapucengi kultura te inkrena peski daki-chib.

Kodo khaj djanel duj chibia atcharel o barvalipe anda kulturako manushipe thaj avla les maj barvalo patreto anda ljuma.

Padakichib si but vazno/importantno te inkres kontakto la familjasa thaj e niponsa, kado zhutil e chavores te avel maj zuralo ande pesko manushipe.

Sa chavora birin te sitjon duj vaj maj but chibia tela jokvares, numa naj normalno te sitjon selduj chiba sa kade mishto.

Te avel kade e chavora te bararen selduj chiba kaj jek zuralo nivo musaj te zutin sa e shkoli thaj e shavoresko kher. But vaznoj/importantnoj ke e maj phure manusha, khaj si pasha o chavorro, te zhuti e chavores te vorbil peski chib. Kana vorbilpe peski minoritetno chib- na feri pasha familjia numa vi kana kelel pe o chavorro ande shkola thaj pe buti – atunci si e daden thaj e dejan thaj e sikavnen ande shkola shajipe te sikaven e chavoren ke si naturalnie te vorbis but chibia.

Kodo ke djanel pe duj chibiasi but pozitivno but familjenge khaj vorbin duj vaj maj but chibia ke djanel te trajin kodolesa.

Shaj te avel maj mishto te barares e chib vi kana e societa mangel kodo.

Familji kaj djanel duj chiba si differentne

Familji shaj te aven duje vaj maj bute chibiange be but differentne riga. Vi o dad thaj e dej shaj te vorbin jek aver chib sar e shvedidsko chib sar exemplo somalitsko chib. Jek dat shaj te avel anda jek them khaj vorbilpe jek chib khere thaj jek ande shkola. Sar exemplo e kurdura khaj vorbin kurdidisko chib khere thaj turkitsko chib ande shkola. E dades thaj e deja kham naj jek chib, feri o chavoro shunel duj trin chibia sar exemplo jek familja khaj si o dat arabo e dej anda finlando. Thaj ando kher vorbin jek aver chib te acharen jek averes, sar exemplo englishitsko chib. Ande sa familji kam chi trajin ando systemo khaj si “dat-dej-chavoro”, numa si vi aver maj phure manusha ande familja. Vi kodolen si jek aktivno rolja ande chavoresko bararipe thaj ande chavoreski chib. Si vi dada vaj deja khaj bararen penge chavora korkori khaj kamen e chavora te sitjon maj but chibia.

Kan barn lära sig två eller flera språk lika bra?

Ja, men eftersom man ofta använder de olika språken i skilda sammanhang är det vanligt att tvåspråkiga barn klarar vissa ämnesområden och situationer bättre på det ena språket än på det andra. Barnet har kanske lättare att berätta på svenska vad som har hänt i skolan, medan det föredrar sitt modersmål för att tala om sådant som hör familjen till, t ex mat, kläder och släktingar. Barnet kanske använder sitt modersmål i samtal med äldre släktingar och föräldrar men växlar mellan de olika språken när det talar med syskon och kamrater. Sådana språkanvändningsmönster är naturliga för tvåspråkiga individer och brukar förändras under livets gång.

Birin e chavora te sitjon duj vaj maj but chibia sa kade mishto?

Shaj, numa vorbin e chibia pe but differentne butia, ke e chavora kaj vorbin maj but chibia sar jek. Birin ande uni thana aj ande uni situatci te vorbin maj feder pe jek chib sar pe khaver chib. Kam si maj lettko e chavoreske te puri peska dake so kerdas pe ande shkola pe shveditsko chib, numa vorbilja pe peski daki-chib kana sit e vrbil pa butia khaj si pa familja, kada thaj pa nipora. O chavoro kam vorbil peski daki-chib kana vorbil maj phure manushensa vaj peske dejasa numa hamija e shibia kana vorbija peske pralensa thaj amalensa. Kasave parujimata ande peske chiba si naturalne e manushenge khaj vorbil duj chibia thaj parudjol pe ando trajo.

Vilket språk ska vi tala med vårt barn då vi föräldrar talar ett annat språk än svenska?

Tala det språk ni behärskar bäst och som ni kan uttrycka er mer nyanserat på. För många är det modersmålet. Det är också lättare att uppfostra sina barn på ett språk som man bättre kan uttrycka sina känslor på. Många vuxna har också lättare att återge sagor och berättelser från sin egen barndom, sjunga sånger eller göra rim och ramsor tillsammans med barnet på det språk de själva talade som barn. Sådana aktiviteter betyder mycket inte bara för kontakten med barnet utan också för barnets allmänna språkutveckling.

Välj det språk som känns naturligast!

Savi chib si ame le dada aj e deja te vorbisaras amare chavorensa kana chi vorbisaras shveditska kere?

Vorbin kodi chib khaj djanen maj feder te vorbin ke atunci avla maj mishto. But zhenenge si maj feder te vorbin pe peski daki-chib. Si vi maj lettko te bararel pe peske chavoren pe jek chib khaj birijs te phenes so atchares. Maj phure manushenge si maj lettko te phenen paramici thaj te phenen sars as lenge kana von sas cine, te dzilaben te perasazhin pe kodi chib khaj vorbinas kana von sas chavora. Kasave aktivitetora naj feri vazno/importantno ando kontakto le chavorensa, feri si vi vazno/importantno e chavoreske anda peski chib te biri te barvarel la.

Alon kodi chib khaj atchare si tuke maj lashi!

Vilket språk ska jag tala med barnet om vi föräldrar har olika modersmål?

Också i familjer där föräldrarna har olika modersmål brukar man rekommendera att var och en använder sitt modersmål tillsammans med barnet. Alltså: En person – ett språk. Barnet har då lättare att vänja sig vid att koppla ihop det ena språket med mamma och det andra med pappa. När hela familjen är tillsammans kan man välja det som känns naturligast; ett av modersmålen, svenska eller något annat gemensamt språk – eller att kombinera flera olika språk.

I familjer där den ena föräldern är svenskspråkig och den andra har ett annat modersmål är det också bra att varje förälder talar ”sitt” språk. Det är troligt att svenskan kommer att bli det dominerande språket i den här typen av familjer, men vill man att barnet ska bli tvåspråkigt är det viktigt att på olika sätt ge extra stöd för utvecklingen i minoritetsspråket.

Pe savi chib si te vorbi te si amen e dades thaj a deja kaver chibia?

Vi ande familji kaj naj le dades thaj la deja sa kodi chib, penel pe lenge te vorbin e cahvorensa pe peski chib. Kade te avel: Jek manush – jek chib. Atunci avla e shavoreske maj lettko te sitjol e chibia. Ke jek chib si dadeski thaj e kaver la daki.

Kana si e familjia ketanes varikaj shaj te vorbin pe kodi chib kaj atcharen ke si maj naturalno, jek anda chibia kaj vorbin khere vaj shveditska, vaj shaj te hamin le chiba.

Ande familji khaj si varikon kaj vorbil shveditska thaj o dujto kaver chib si mishtipe te vorbija sako ”peski” chib. Si kade ke e shveditsko chib avla kodi kaj vorbija pe maj butande kadi familja. Numa te kamel pe te sitjol o chavoro duj chibia si kodo vazno/importantno te avel e chavores zhutipe te barol e minoritetsno chib.

Kommer mitt barn att lära sig svenska om jag fortsätter att tala mitt modersmål med barnet?

Ja, det finns till och med forskning som visar att det går bättre att lära sig ett andraspråk om man samtidigt får en god grund i sitt förstaspråk. De båda språken behöver inte konkurrera, utan kan fungera som stöd för varandra. Om barnet har lärt sig ett begrepp på sitt modersmål (t ex gaajaysan på somaliska) är det lättare att lära sig ordet för motsvarande begrepp på svenska (hungrig) och omvänt.

Alla föräldrar önskar att det ska gå bra för deras barn i skolan och därför vill de att barnen tidigt ska lära sig svenska. Men detta betyder inte att föräldrarna ska sluta använda modersmålet när de talar med barnen. Däremot kan föräldrarna hjälpa barnen att få kontakt med det svenska språket. Det bästa sättet för barn att lära sig svenska är att de får använda det tillsammans med svensktalande kamrater och vuxna. Det vanligaste är att detta sker i förskolan och kanske med föräldrarnas vänner och bekanta.

Sichjola muro chavoro shveditska te vorbija lesa mura chibiasa?

■ Jo, si vi pe kodo pinzharipe so sikavel ke shaj o manush te sitjol jek dujto chib kana si manushes jek lasho grundo ande peski maj zurali chib. Naj musaj te avel konkurencia, feri zhutipe. Te sitjilas o chavoro jek vorba pe peski daki-chib (exemplo gaajaysan pe somalitsko chib) si maj lettko te sitjol sa kodi vorba pe shveditsko (hungrig-bokalo).

Sa e dada thaj e deja kamen de sitjon lenge chavora mishto ande shkola, thaj anda kodo kamen von te sitjon lenge chavora sigo/fugo shveditska. Numa anda kodo naj musaj o manush te na vorbil peske chavorensa pe peski chib. Fer shaj te zhutin le chavoren te len kontakto e shveditsko chibiasa. Maj feder sitjon e chavora kana von vorbin shveditska penge amalensa thaj maj phure manushensa. Maj normalnoj ke kado kerdjol ande maj cini shkola taj vi penge amalensa vaj pinzhardensa.

Är det dåligt om mitt barn blandar språken?

Nej, vanligtvis inte. Det är helt normalt att små barn blandar ord från de olika språken i ett och samma yttrande. Detta kan bero på att de ännu inte lärt sig att skilja mellan de olika språken eller på att de saknar ord på det ena eller andra språket.

En annan vanlig företeelse är den mer eller mindre medvetna växling mellan språken som äldre barn och vuxna kan göra, när de talar med andra tvåspråkiga. Denna så kallade kodväxling är något som är naturligt för tvåspråkiga. De utnyttjar helt enkelt möjligheten att växla språk som ytterligare ett uttrycksmedel, för att ex få fram en viss nyans eller känsla, citera vad någon exakt har sagt på ett annat språk eller för att skapa gemenskap mellan talare av samma språk. Många kan ha svårt att förstå eller acceptera ett sådant språkbruk. De kan tycka att det är dåligt att ”blanda” språken på det sättet och tro att det visar att man inte riktigt behärskar sina språk. Men forskningen visar att det krävs en ganska hög språkbehärskning för att kunna växla mellan språken på ett flytande sätt och att det är både naturligt och funktionellt i tvåspråkigas samtal.

Si kodo cores kana muro chavoro hamil e chibia?

Na, chi trobujas. Normalno si kodo kana e chavora hamin e but chibia ande pengi chib.

Shaj te avel kodo ke von inke chi sitjile te parujen e chib vaj naj len vorbi pe jek vaj pe kaver chib.

Jek kaver buti si kana e maj phure chavora vaj kana le maj phure manush hamin e chibia, gindosa vaj bigindosa, kana von vorbin kaverenca kaj djanen lenge chibia. Kodolen so djanen te vorbin but chibia si len jek possibilita te vorbin hamislo thaj vi perel lenge naturalnie kodo kana khamen te phenen variso anda pengi hjilo. Bute manushenge naj mishto ke si kodol khaj hamin le chibia thaj chi khamen te akceptolin kodo. Von ghindon ke kodol so hamin keren kodo ke chi djanen te vorbin mishto pe peski chib. Numa o rodipe sikavel kodo ke kodol so djanen te hamin e chibia musaj te djanen e chibia mishto te birin te hamin e chibia.

Vad ska jag göra om mitt barn bara svarar på svenska?

Det är inte ovanligt att barn under vissa perioder föredrar att använda svenska, även om föräldrarna försöker vara konsekventa och tala sitt modersmål med dem. Om föräldrarna vill att barnet ska bli tvåspråkigt är det viktigt att de fortsätter att använda modersmålet tillsammans med barnet. Det är bra om det också finns jämnåriga kamrater och andra vuxna som använder minoritetsspråket med barnet så att språket fyller en funktion också utanför familjen. I många fall har det visat sig att även om barn inte aktivt använder språket i någon större utsträckning så kan de ändå utveckla en hög passiv förmåga, som grund för att senare lära sig att använda språket också mer aktivt.

Om barnet använder svenska när föräldrarna talar sitt modersmål kan dessa försöka hjälpa barnet genom att svara med de rätta orden och uttrycken på modersmålet. Kontakten och kommunikationen med barnet är emellertid det mest grundläggande, oavsett vilket språk man använder. Det är viktigare att lyssna på vad barnet har att säga, än till hur och vilket språk de väljer att göra det på. Det gäller att vara tålmodig, för det tar tid att överföra sitt språk till barnet i en miljö där svenskan har så stort inflytande och ofta värderas mer.

So te kerav kana muro chavoro del man anglal feri shveditska?

Si vrami kana e chavora feri vorbin shveditska kodo si normalno, vi te zumaven e dada vaj e deja te vorbin penge chavorensa feri pe peski chib. Te kamen e dada vaj le deja lenge chavora te vorbin but chiba si vazno/importantno te vorbin penge chavorensa pe pengi chib.

Mishto si, vi kana si le chavoren amala ande lenge bers kaj vorbin sakodi chib vaj maj phure manushensa. Sikadjilas ke si chavora kaj chi vorbinas but pe peski chib decinarto vikade sitile te vorbin mishto pe pengi chib pala but bers.

Te dela o chavoro anglal kana e dej vorbija peski chib shaj e dej te zumavel o chavoro te del anglal pe peski chib. O kontakto thaj e komunikatcia e chavoresa si maj vazno/importantno grundo, sajek si soski chib te vorbisa lensa. Musaj te shunes so o chavoro kamel te phenel, sajek si pe savi chib vorbija tusa. Musaj te avel tut zor te shunes po chiro chavoro, ke but vrama lel te sitjol o chavoro peski chib kana e shveditsko chib si akarkaj thaj maj but pativ den kodola chiba.

Vad kan jag göra för att stödja mitt barns utveckling i modersmålet?

Turkiska barn i Turkiet och svenska barn i Sverige lär sig sitt modersmål i många olika situationer och med många olika människor; i familjen, tillsammans släkt och vänner, på gården, i affären, på bussen, i förskolan och i skolan. Hela dagen har de möjlighet att höra, tala och lära sitt modersmål. Många minoritetsbarn har mycket mer begränsade möjligheter för sin modersmålsutveckling. För flertalet är det framför allt i hemmet som barnet hör och använder modersmålet. Det ställer förstås större krav på föräldrarna att, tillsammans med förskolan och skolan, vidga barnens kontakter på modersmålet. Tillsammans måste de vuxna i barnens omgivning skapa möjligheter för barnen att få använda sitt modersmål så mycket som möjligt både i och utanför familjen, både tillsammans med jämnåriga och tillsammans med vuxna.

De allra flesta kommuner har verksamhet för föräldrar med hemmavarande barn i den s.k. öppna förskolan. Dit kan man gå för att träffa andra föräldrar och barn. I många kommuner erbjuder också biblioteken sagostunder på olika modersmål. Biblioteken har också barn- och ungdomsböcker på många olika språk att låna ut. Fråga i din kommun vilka möjligheter som finns där.

Sar shaj te zhuti mure chavores te barvarel peska daki-shib?

Turkiska chavora ando Turko thaj e shveditska chavora sitjon pengi daki-chib kana si mashkar penge but manush ande familja, ande bolta, po busso thaj ande shkola. Intrego djes shunen pe pengi chib atunci si len shajipe pe sitjon majfeder pengi chib.

But shavora kaj si anda cine grupi naj len bare chansi te sitjon pengi chib mishto. But chavora shunen feri pengi chib kana si khere, kodo si ke maj baro pharipe si pe dada thaj le deja. Ke von musaj te arakhen thana kaj shaj o chavoro te vorbi maj but peski chib.

Bute komunen si but lashe aktivitetora le dejange kaske chavora chi piren ande cini shkola si jek than kaj bushol puterdi cini shkola. Kote shaj te dikhen kaver chavoren thaj lenge dejan. Si vi komuni kj le bibloteki ginaven paramici pe but chibia. Pe bibloteki si but ken-vi/knigi pe but chibia kaj si shajipe te les len unzule. Push ande chiri komuna soske chansi si tumende.

Hur kan jag stödja mitt barns språkutveckling i svenska?

En bra grund för barnets utveckling i svenska är ett gott samarbete mellan förskolan och skolan och föräldrarna. Förskolan och skolan har ett stort ansvar för barnens utveckling i svenska men föräldrarna kan också hjälpa till på olika sätt. Framför allt genom att uppmuntra barnens skolarbete på olika sätt. Också om föräldrarna inte kan så mycket svenska kan de hjälpa till med skolbarnens läsläsning.

Många föräldrar undrar hur deras barn kan lära sig svenska när barnen inte har några svenska kamrater att umgås med. Det finns minst två saker som föräldrar bör fundera på. För det första gäller det att på olika sätt skapa tillfällen för barnen att träffa personer som talar svenska. Det viktigaste är att barnet får många olika tillfällen att använda svenska tillsammans med kamrater och andra vuxna – det spelar mindre roll om dessa personer har svenska som modersmål eller inte. Föräldrarna kan t ex stimulera barnen att delta i aktiviteter där de kommer i kontakt med svensktalande barn såsom fotbollslag, körer, dansgrupper eller liknande.

För det andra gäller det att fundera på vilken förskola/skola som kan vara lämplig för barnet. Föräldrarna har rätt att ställa krav på att pedagogerna i såväl förskolan som skolan har en stor medvetenhet och kunnighet om tvåspråkig utveckling, andraspråksinlärning och hur man lär sig på ett andraspråk. Föräldrarna har också rätt att kräva att pedagogerna arbetar på ett sätt som gagnar deras barns språkutveckling, både på modersmålet och på svenska.

Sar shaj te zhuti mure chavores te barvarel e shveditsko chib?

Jek lasho grundo te kames te barvares e chavoreski shveditsko chib si te avel tumen jek lashi buti ketane la shkolasa.

La shkola si jek bari reponsebilita karing le chavoresko sitjipe numa vi e dada thaj le dejabirin te zhutin. Shaj te zhutin tumare chavoren te den len zor. Vi te na zhanen mishto e shveditsko chibbirin te zhutin tumare chavoren ande shkolaki buti so avek khere (läxa).

But dada thaj deja den pe but ghindo, sar lenge chavora sitjona shveditsko chib kana naj len chi soske shvedidska amala. Atunci si duj butia so e dada thaj e deja musaj te den pe godzi.

O angluno/pervo si te arakhen thana kaj si but aver chavora kaj vorbin shveditska te maladjol tumaro chavoro lensa. Maj vazno/importantno si te avel e chavores aktivitetora kaver chavorensa thaj te dikhel kaveren khaj vorbin e shveditsko chib.

O dujto si te den tumen ghindo soski shkola avilov lashi tumare chavoreske. Tume shaj te mangel khatar e shkola te avel lashe sitjara khaj si len pinzharipe thaj zhanipe ande kodo kana si chavora khaj si len duj chibia. Vaj kana sitjol pe dujto chib, e dada thaj e deja si len shaipe te mangel khatar e sitjara te sitjaren pe kodo drom te barvarel lenge chavoreski chib, na feri e shveditsko feri vi e daki-chib.

Vad ska jag göra om mitt barn slutar prata i förskolan?

Vänta lite och se. Ibland när ett barn börjar i en förskola där modersmålet inte används, kan det hända att en så kallad "tyst period" inträffar och barnet inte säger någonting på svenska under lång tid. Det är ingen fara om barnet verkar må bra i övrigt och om det kommunicerar på annat sätt under den här tiden, t ex genom att peka, visa vad det vill och förstås fortsätter att tala sitt modersmål hemma. Hela tiden samlar barnet kunskap om det nya språket även om det inte märks utåt. Oftast börjar barnet tala efter en periods tystnad, då det samlat tillräckliga kunskaper om det nya språket. Små barn mår dock bra om de märker att även deras modersmål används och uppskattas i förskolan.

So te kerav te na vorbija muro chavoro ande maj cini shkola?

Zhukar thaj dikh, Univar kana jek chavoro lel te phirel ande e maj cini shkola thaj konik chi vorbil leski daki-chib. Shej te avel jek vrama khaj akardjol "tyst period" – kana o chavoro chi vorbil jek vrama. Thaj atunci chi phenela o chavoro kanci pe sheditsko chib jek vrama shaj te avel skurto thaj shaj te avel jek lungo vrama. Naj musaj te daran atunci te si e chavoreske mishto thaj te acharen les kana vof variso kerel sar exemplo e najjesa sikhavel ke kamel variso. Thaj ande kadal vrami vorbi o chavoro peski daki-chib khere.

Vi te na ditjol kanchi o chavoro sitjol e nevi chib ke shunel thaj ghindoj pe e nevi chib. Pala jek vrama lel o chavoro te vorbil pe shveditsko chib numa atunci kana aba zhanel te vorbil e chib mishto. Cine chavorenge si mishto kana dikhen ke si vi kaver chavora khaj vorbin sa kodi daki-chib ande maj cini shkola.

Ska mitt barn ha modersmålsstöd i förskolan?

För att klara skolan och få en bra framtid i Sverige är naturligtvis goda kunskaper i svenska av avgörande betydelse. Men inlärningen av svenska behöver inte ske på modersmålets bekostnad. Forskningen har visat att det snarare är tvärtom; barn som får möjlighet att utveckla sitt modersmål i förskolan och skolan får också ofta bättre kunskaper i svenska och i andra skolämnen. Modersmålsstödet i förskolan kan fungera som en bro mellan hemmet och förskolan. Det ger också barnet en värdefull möjlighet att vidareutveckla sitt modersmål samtidigt som barnet utvecklar svenska som ett andraspråk.

Det är ganska vanligt att barn som har ett annat modersmål kommer i kontakt med svenskan först i förskolan. Ibland kan det finnas tvåspråkiga förskolor eller tvåspråkiga avdelningar för barn med samma modersmål. Där finns det både svenskspråkig personal och personal som talar barnets modersmål. Föräldrarna bestämmer själva om de vill ha sina barn på en sådan förskola.

Om barnet går i svensktalande grupp kan föräldrarna ansöka om modersmålsstöd. Då kommer en modersmålstränare (som förut kallades hemspråkstränare) till förskolan och pratar, leker och läser sagor med barnet på modersmålet. Fråga din förskola eller ansvarig tjänsteman i din kommun om vilka möjligeter som erbjuds.

Si te avel mure chavores daki-chib ande maj cini shkola?

Te nakhel o chavoro e shkola thaj te avel les jek lasho trajo ando Shvedo trobuj les, te zhanel e shveditsko chib. Numa naj musaj te hasares chiri daki-chib ke sitjos mishto e shveditsko chib. O rodipe (forskning) sikadas ke kodol khaj sitjile peski daki-chib mishto de ciniarto si len vi maj lashi chib ande shveditso chib thaj ande shkola. E daki-chib si te avel jek podo mashkar o kher thaj e skola.

Normalno si ke but chavora shunen e shveditsko chib kana len te phiren ande maj cini shkola. Univar si maj cine shkoli khaj sitjaren ande duj chibia. Kote si sitjara kaj vorbin pe shveditsko chib thaj pe chavoreski daki-chib. E dada thaj e deja alon vaj kamen lenge chavora te phiren ande kasavi maj cini shkola.

Te phirel o chavoro ande jek grupo khaj vorbin savori shveditska si shajipe e daden thaj e dejan te mangel te avel varikon te sitjarel lenge chavoren pe daki-chib. Atunci avel jek sikavno khaj sitjarel e daki-chib e chavoren. Push e manushen khaj keren buti ande chiri komuna sosa shaj te zhutin tumen.

Ska mitt barn läsa ämnet modersmål i skolan?

Forskning visar att tvåspråkiga barn som lärt sig läsa och skriva på sitt modersmål har lättare att utveckla och bevara det. Det bästa vore om alla barn först fick lära sig att läsa och skriva på sitt starkaste språk, som för många barn är modersmålet. Förmågan att läsa och skriva på ett språk underlättar sedan läsinläringen på andra språk. Barn kan även lära sig läsa och skriva samtidigt på flera språk. I skolans modersmålsundervisning får barnet möjlighet att lära sig läsa och skriva på sitt modersmål. Genom att till exempel skriva brev, läsa böcker och annat skrivet material kan barnet fortsätta och utöka kontakten med ursprungslandet.

I skolan har barnet rätt till undervisning i modersmålet. Det måste finnas minst fem barn i kommunen för att bilda en grupp för modersmålsundervisning (tidigare kallad hemspråksundervisning). Om barn med samma språk går i olika skolor, samlar man dem på en skola under de timmar som modersmålsundervisningen sker. Undervisningen är frivillig och därför måste föräldrarna anmäla till skolan om de vill att barnet ska ha modersmålsundervisning. Om barnet inte kan så mycket svenska, har barnet också rätt att få studiehjälp på modersmålet. Det betyder att barnet får hjälp av en modersmåls lärare i olika skolämnen. Läraren förklarar på modersmålet innehållet i det som klassen arbetar med och hjälper barnet i skolarbetet. Skolan bestämmer om barnet ska få studiehjälp.

Det finns också andra sätt att studera modersmålet. Fråga din skola vilka möjligheter som erbjuds och vad de innebär. För några språkgrupper och på några orter finns det t.ex. möjlighet att välja tvåspråkig undervisning i form av tvåspråkiga klasser eller språkligt inriktad friskola.

Si te ginavel muro chavoro e tema daki-chib ande shkola?

■ O rodipe (forskning) sikavel ke kodol chavora khaj vorbin duj chibia, thaj sitjile teginaven thaj te skrin/ramosaren pe peski daki-chib birin te inkren maj feder peski daki-chib.

Maj lasho so avilov si te birisardov e chavora te skin/ramosaren thaj te ginaven pe peski maj zurali chib, bute chavoreng e si kodo e daki-chib. Kana djanes te ginaves thaj te skris/ramosares pe jek chib si maj lettko te sitjios jek kaver chib. Chavora birin te sitjion but chibia tela jokvareste. Ande shkoloro sitjaripe ande daki-chib sitjol o chavor te skril/ramosarel thaj te ginavel pe peski daki-chib.

Ande shkola si e chavores shajipe te sitjol peski daki-chib. Musaj te aven majcera panch (5) chavora ande sakodi komuna te avel jek grupa te sitjon daki-chib. Te phiren e chavora ande differentne shkoli, khiden len thaj sitjarelp e le ando jek than. Kado sitjaripe a daki-chib naj musaj te ohiren e chavora numa kodol so khamen te phiren te sitjon anda kodo musaj kodol so khamen te phiren po daki-chib te mangel kodo khatar e shkola. Te na djanel o chavoro but shveditska si le shajipe te avel jek sitjari so djanel sakodi daki-chib te zhutil e chavores ande kaver shkoloro butia. E shkola aba naj musaj te del kodo pestar.

Ande shkoli si vi kaver riga sar shaj te sitjos e daki-chib. Push ande chiri shkola sosa von shaj te zhutin tut. Ke pe uni chibia thaj pe uni thana si shajipe te alos duje chibiangi shkola vaj si klasi so sitjaren ande duj chibia.

Ska mitt barn läsa ämnet "Svenska som andraspråk" i skolan?

I skolan kan man studera svenska antingen inom ämnet "Svenska" eller inom ämnet "Svenska som andraspråk". Vilket av dessa ämnen som ditt barn bör läsa beror på vilka färdigheter i svenska som barnet har när det börjar skolan. Barn med ett annat modersmål än svenska har ju oftast inte hunnit lära sig lika mycket svenska som svensktalande barn när de börjar skolan. Då är det viktigt att barnet får en språkundervisning som utgår från just detta barns kunskaper och behov. Om barnet inte får bra hjälp att hämta in det språkliga försprång som de svensktalande barnen har, finns det risk att barnet får svårt att komma ikapp de andra. Och det kan påverka hur man klarar sig i de andra ämnena i skolan.

Målet för ämnet "Svenska som andraspråk" är att eleverna ska uppnå samma nivå i svenska som elever med svenska som modersmål. Läraren i "Svenska som andraspråk" vet vad som kan vara svårt för elever som inte har svenska som modersmål. Därför kan läraren anpassa undervisningen mer efter de enskilda elevernas kunskaper och behov. Undervisningen i "Svenska som andraspråk" ska göra det möjligt för eleverna att använda svenskan som ett redskap för att tänka och för att uttrycka sig i tal och i skrift. Eleven ska också, vid sidan av modersmålet, kunna använda svenska språket som ett effektivt redskap för att inhämta kunskaper i andra ämnen.

Ofta bedrivs undervisningen i "Svenska som andraspråk" i mindre grupper. Det ger eleverna bättre möjligheter att öva språket och läraren har mer tid och utrymme för varje elev. Till skillnad från undervisningen i en

stor klass kan eleverna här oftare få komma till tals. I en mindre grupp är det också lättare att våga fråga och be läraren om hjälp när man inte förstår eller har svårt att hitta de rätta orden och uttryckssätten.

Fråga på ditt barns skola hur de bedriver undervisningen för tvåspråkiga elever både i ämnet "Svenska som andraspråk" och i skolans övriga ämnen.

Si te ginavel muro chavoro e tema "Shvedidska sar dujto chib" ande shkola?

Ande Shkola shaj te sitjos e shveditsko chib sar jek tema "shveditska" vaj sar e tema "shveditska sar dujto chib". Savi tema andal kadal so avla chire chavores pala lesko pinzaripe ande shveditsko chib kana lela te phirel ande shkola. Chavora kas naj e shveditsko chib sar angluni/pervo chib chi sitjile univar sakade but shveditska sar e shveditska chavora.

Atunci si kodo vazno/importantno te sitjol o chavoro pala pesko grundo ande shveditsko chib.

Te na avla lasho zutipe e chavores thaj sitjola mishto e shveditsko chib, si chansa ke chi biria te avla les sa kodo grundo ando sitjipe. Atunci si chansa ke avela leske phares ande vi e kaver temi ande shkola.

O ghindo anda tema "Shveditska sar dujto chib" si ke e chavora so sitjon si te sitjon thaj te aven pe sa kodo grundo sar e kaver chavora so vorbin e shveditsko chib sar pesko angluno/pervo chib. O sikavno ande "Shveditska sar dujto chib" si te kerel jek posibilita e chavorenge so sitjon te vorbin thaj te skrin/ramosaren sar te avilov kodi lengi angluni/pervo chib. O chavoro si te zhanel peski angluni chib, thaj te biri te vorbil e shveditsko chib te biri te sitjol vi kaver temi ande shkola.

Butivar kana si e tema "Shveditska sar dujto chib" inkerdjon von ande maj cine grupi. Anda kodo ke atunci si e chavores jek chansa te sitjol e chib thaj e sikavnes si maj but vrama sako jekeske. Ande kadal klasi si e chavoren maj but vrama te vorbin e sikavnesa sar ande maj bare grupi. Ke ande bare grupi si maj but chavora thaj naj chansa e sikavnes te ushpeji savorende.

Push ande chire chavoreski shkola sar von sitjaren e tema "Shveditska sar dujto chib" e chavorenge khaj vorbin maj but chiba sar jek, thaj ande e shkolake kaver temi.

Några ordförklaringar

Andraspråk: Det eller de språk som börjar läras in efter förstaspråket. Det är inte alltid lätt att dra gränsen mellan förstaspråk och andraspråk. När det gäller ett barn som börjar lära sig ytterligare ett språk i mycket tidig ålder kan man säga att barnet har två förstaspråk.

Förstaspråk: Det eller de språk som ett barn börjar lära sig först.

Hemspråk: Begreppet ”hemspråk” uppkom i samband med den så kallade hemspråksreformen som började genomföras 1977. Hemspråksundervisning kallas numera modersmålsundervisning. Barn har rätt till modersmålsundervisning om någon av föräldrarna eller vårdnadshavarna har ett annat språk än svenska som modersmål och om man använder språket dagligen med barnet.

Majoritetsspråk: Det största och dominerande språket i landet. I Sverige är svenska majoritetsspråket.

Minoritetsspråk: De språk som talas av delar av befolkningen. I Sverige finns fem officiella inhemska minoritetsspråk, *finska, jiddisch, meänkieli, romani chib* och *samiska* och ett mycket stort antal språk som talas av nytillkomna minoriteter, t ex *arabiska, danska, kurdiska, persiska, turkiska* och *somaliska*.

Modersmål: Termen ”modersmål” är ett mångtydigt begrepp, men vanligtvis menar man det/de första språk som lärs in i hemmet.

Tvaspråkighet: Termen ”tvaspråkighet” används ofta som samlingsterm för ”två- eller flerspråkighet”.

Vorbengi explenacia

Dujto chib: Kodi vaj kodol chibia so o chavoro sitjol pala angluni/pervo chib. Naj lettko te dikhes soski chib si angluni/pervo thaj soski si dujto. Kana vorbil pep e chavora so sitjon jek chib kana si cine, shaj te phenes ke von si djue chibiange.

Angluni/pervo chib: Kodi vaj kodol chibia so o chavoro sitjol anglunes-

Khereski chib: E vorba Khereski chib arakadjilas ande bers 1977 kana avilas jek reforma ke sas shajipe e chavores te vorbil daki-chib ande shkola.

Majoritetno chib: E maj bari thaj maj zurali chib ando kodo them. Ando Shvedo si shveditsko chib majoritetno chib.

Minoritetno chib: Kodi chib so vorbilpe kana ch vorbilpe e majoritetno chib. Si panch officialne minoritetne chibia kodol si: *finlanditska, jiddish, meänkieli, romani chib* thaj *samitsko chib*, sip ala kodo but kaver minoritetni chibia sar exemplo: *arabitsko, dunitsko, persianitsko, turkitsko thaj somalitsko*.

Daki-chib: E vorba daki-chib si but, numa butivar phenel p eke kodi si e angluni/pervo chib so sitjolpe khere.

Duje chibiango: e vorba duje chibiango phenelpe pe kodol khaj vorbin duj vaj maj but chibia.

För vidare läsning

Arnberg, Lenore (1988), *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. (Boken finns också översatt till arabiska, engelska, finska och spanska.)

Baker, Colin (1996), *Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola*. Uppsala: Påfågeln.

Håkansson, Gisela (2003), *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1996), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1999), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lightbown, Patsy and Spada, Nina (2003), *How Languages are Learned*. Oxford University Press. Revised edition.

Andra tips

För den som har tillgång till Internet (finns bl.a. på alla bibliotek) finns mycket information att hämta om tvåspråkighet i familjen och i skolan.

Om modersmålsundervisningen i förskolan och skolan kan man läsa på Tema Modersmål som ligger på Skoldatanätet. Där finns också särskild information riktad till föräldrar och till barn.

<http://www.skolutveckling.se/mangfald>

Mer information om svenska som andraspråk finner man bl.a. på Nationellt centrum hemsida:

<http://www.lhs.se/sfi>

Te khames te ginaves maj but

Arnberg, Lenore (1988), *Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. (Boldinoj pe arabitsko, englishitsko, finlanditsko thaj spaniolitsko chib.)

Baker, Colin (1996), *Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola*. Uppsala: Påfågeln.

Håkansson, Gisela (2003), *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Studentlitteratur

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1996), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Hyltenstam, Kenneth (red.) (1999), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lightbown, Patsy and Spada, Nina (2003), *How Languages are Learned*. Oxford University Press. Revised edition.

Kaver tipsora

Kodoles khaj si Internet (si pe bibloteki) shaj te dikhel bari informatcia pa duj chibiango sitjarimos ando kher thaj ande shkola.

Pal daki-chib sitjaripe ande maj cini shkola thaj ande shkola shaj te ginavel pe Tema Modersmål khaj si pe skoldatanätet. Sikote specialni informatcia e chavoreng thaj le dadange thaj dejange.

<http://www.skolutveckling.se/mangfald>

Maj but informatcia pa shveditska sar dujto chib shaj te arakhen po Nationellt centrum sito:

<http://www.lhs.se/sfi>

Innehåll och utformning
av denna broschyr
har utarbetats av
Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
i samarbete
med föräldrar, förskollärare och lärare
och med forskare vid
Centrum för tvåspråkighetsforskning,
Stockholms universitet.

Institutet tackar dem alla varmt
för värdefulla synpunkter!

Myndigheten för skolutveckling har bekostat
översättning och tryckning.

So si andre ande kadi
broshira kerdjilas katar
Språkforskningsinstitutet i Rinkeby
thaj khetane
dadensa, dejansa, thaj sikavnensa
thaj kodolensa so roden (forskar) pe
Centrum för tvåspråkighetsforskning,
Stockholms universitet.

E institutsia najisi savoren
Zurales but anda tumaro zutipe !

Myndigheten för skolutveckling potjindas
o boldipe/translatcia thaj mukhipe avri

TVÅ SPRÅK ELLER FLERA?

Råd till flerspråkiga familjer

De råd som ges i den här broschyren grundar sig på aktuell kunskap om barns tvåspråkiga utveckling och bygger på de senaste forskningsrönen, förslag och synpunkter från föräldrar, pedagoger i förskola och skola och från forskare vid andra institutioner.

Råden är allmänna och passar många men kanske inte alla. Givetvis ska varje förälder välja det som känns naturligt och bäst i den egna familjen.

Broschyren är tvåspråkig och ges ut på svenska samt albanska, arabiska, bosniska, engelska, finska, somaliska, spanska, turkiska, kurmanji (nordkurdiska), arli (romani) och lovari (romani).

DUJ CHIBIA VAJ MAJ BUT ?

Informatcia kaj le familji so vorbin duj chibia

Kadi informatcia so si ande kadi informatcia kerdilas pe adjesutno zhanipe pa chavorengo duje chibiango barvalimos so si katar kodol so zhanen pe ande rodipe (forskning) katar dada, deja, sikavne anda shkoli thaj kodol so roden (forskar) pe institutsci.

Kadal vorbi passulin bute manushenge numa na savorengo. Sako dat thaj dej si te alon kodo so si lenge maj naturalno thaj maj lasho ande lengi familja.

E broshira si pel duj chibia thaj si pe shveditsko chib thaj albanitsko, arabitsko, bosnitsko, englishitsko, finlanditsko, somalitsko, spaniolitsko, turkitsko, kurmanji (opruno kurdo), arli (romanes) thaj lovari (romanes).

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

SPRÅKFORSKNINGS-
INSTITUTET i Rinkeby

